

hoog-opgemaakt kapsel. Haar man is voor enige weken hier gestorven. Ze is ver over de tachtig, maar ziet er uit, alsof ze nog geen zestig is. Ik bewonderde haar altijd om de vorstelijke wijze, waarop ze op haar armoedige brits lag. Haar antwoord komt in een schorre kreet: 'Ja, ik mocht niet bij mijn man in het graf liggen.'

'Ach, daar heb je haar ook.' Het is het pittige ghetto-vrouwje, dat altijd zo hongerig in haar bed lag, omdat ze nooit pakjes kreeg. En zeven kinderen had ze hier. Verschrikkelijk kordaat en bezig dribbelt ze rond op korte benen. 'Ja, wat denkt u wel, ik heb zeven kinderen en die moeten toch zeker een flinke moeder met zich mee hebben.' Ze propt een jute-zak vol met goed met rappe gebaren. 'Ik laat hier niks achter, mijn man is een jaar geleden doorgestuurd en mijn twee oudste jongens zijn ook al weg.' Ze straalt: 'M'n kinderen benne toch zulke schatte voor me!' Ze dribbelt, ze pakt, ze doet, ze heeft voor iedereen in het voorbijgaan een bemoedigend woord. Een klein, lelijk ghetto-vrouwje, met zwarte vettige haren, een zwaar onderlichaam en korte benen. Ze heeft een armoedige jurk aan met halve mouwen, ik denk, dat ze daarmee nog achter de wastobbe in de Jodenbreestraat gestaan heeft. Nu trekt ze in dezelfde jurk naar Polen, drie dagen reizens, met zeven kinderen. 'Ja, wat denkt u wel, ik ga met zeven kinderen en die moeten toch zeker een flinke moeder met zich mee hebben!'

Aan dat jonge vrouwje daar kan men nog zien, dat ze eens een luxe-vrouwje was en heel mooi. Ze is nog maar kort in het kamp. Ze was ondergedoken terwille van haar baby. Nu is ze hier door verraad, zoals vele ondergedokenen. Haar man is in de strafbarak. Haar aanblik is jammerlijk. Door het geblondeerde haar breekt hier en daar de oorspronkelijke zwarte kleur met groenachtige glans door. Ze heeft verschillende stellen ondergoed en kleren over elkaar aangetrokken. Men kan toch niet alles dragen, vooral niet als men ook nog een klein kindje bij zich heeft. Nu ziet ze er misvormd en ridicuul uit. Haar gezicht ziet vlekkerig. Ze kijkt iedereen met omfloerste, vragende ogen aan, als een volkomen weerloos en overgeleverd jong dier. Hoe zal deze vrouw, die nu al helemaal ontredderd is, er uitzien, als ze na drie dagen uitgeladen wordt uit de overvolle goederenwagon, waar mannen, vrouwen, kinderen, zuigelingen ingeperst worden, samen met de bagage, met als enig meubilair een ton in het midden? Men zal waarschijnlijk weer in doorgangskampen komen, van waaruit men weer verder verladen zal worden. Wij worden doodgejaagd dwars door Europa heen . . .

Ik zwerf nog wat verloren door andere barakken. Ik ga door taferelen, die voor mijn ogen opstaan in vele kleine kristalheldere details en die tegelijkertijd zijn als vervagende, eeuwenoude vizioenen. Ik zie een doodzieke oude man wegdragen, sjeimes¹ zeggende over zichzelf . . . Ik zie een vader, die voor het vertrek zijn vrouw en kind zegent en die zich laat zegenen door een oude rabbijn, met een sneeuw Witte baard en een vurig profetenprofiel. Ik zie . . . ach, ik kan het immers toch niet beschrijven . . .'

¹ Het gebed voor de stervenden.